עבודת התפילה - עפ"י המהרל והרב קוק - שיעור 14

פרשיות שמע - והלכה והיה אם שמוע, ציצית ותפילין.

(1)

ובפרק היה קורא (שם י"ג ע"א) אמר ר"י בן קרחה למה קדמה פרשת שמע לוהי' אם שמוע כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך מקבל עליו עול מצות והיה אם שמוע לויאמר שוהיה אם שמוע נוהג בין ביום ובין בלילה ויאמר אינו נוהג אלא ביום בלבד. פירוש כי כאשר מקבל עליו עול מלכות שמים בפסוק ראשון, צריך גם כן שיקבל עליו עול מצותיו ולא די במה שהוא מקבל עליו המלך רק אם מקבל עליו עול גזירות שלו, ולכך כאשר מקבל עליו תחלה מלכותו ואחר כך מקבל עליו עול מצותיו זהו קבלת מלכות שמים שלימה. והוסיפו עוד לקבוע שם פרשת ציצית, ומפרש הטעם כי והיה אם שמוע נוהג בין ביום ובין בלילה אבל ויאמר נוהג ביום בלבד. פירוש זה כי קבלת המצות שהם בפרשת והיה אם שמוע אין זה רק כי האדם מצד השכל שבו הוא תחת עול מצותיו ומקבל עליו המצות, ולכך כתיב והיה אם שמוע דזה נאמר על שמקבל עליו מצות בוראו. ולכך פרשת והיה אם שמוע נוהג ביום ובלילה כי הלילה הוא העדר נחשב, כי המציאות הוא ביום, וכמו שפרשנו בכל מקום כי היום הוא המציאות והלילה הוא העדר ואין העדר מצד השכל, ולכך פרשת והיה אם שמוע הוא נוהג בין ביום ובין בלילה, כי והיה אם שמוע הוא קבלת המצות וקבלת המצות שייך לשכל ואין לשכל העדר כלל ולפיכך והיה אם שמוע נוהג ביום ובלילה. ועוד כי הציצית הם מלבוש האדם ביום עיקר מציאותו ולא בלילה, ומפני כך יש להקדים והיה אם שמוע קודם, אבל פרשת ציצית הוא לעשות המצות, המעשה הוא על ידי הגוף ולכך כתיב וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם, ולכך מצוה זאת דוקא ביום שיש בו המציאות ולא בלילה שהוא נחשב העדר. תחלה מקבל עליו מלכות שמים ואחר כך מקבל עליו עול מצות, וקבלת זאת מצד שהוא אדם שכלי ולכך נזכר בפרשת והיה אם שמוע והיה לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך שזה נאמר על התפילין שהם על הראש ששם השכל ועל היד כנגד הלב, אבל בפרשת ציצית שהם בגדו שמכסה את גופו עד שהמצות שייכים גם כן לגוף. ועיין למעלה אצל אי זה עם הארץ כל שאין לו ציצית בבגדו שם בארנו קצת בענין אחר מכל מקום הכל דרך אחד הוא:

(2)

עוד אמרו שם פרשת ציצית מפני מה קבעה בקריאת שמע אמר ר' יהודה בר חגינא מפני שיש בה ה' דברים מצות ציצית יציאת מצרים עול מצות ומינות הרהור עבירה והרהור עבודה זרה בשלמא הני תלת מפרשין עול מצות דכתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות השם ציצית דכתיב ועשו להם ציצית וגו' יצ"מ דכתיב אשר הוצאתי וגו' אלא מינות והרהור עבירה והרהור עבודה זרה מנ"ל דתניא אחרי לבבכם זו מינות וכה"א אמר נבל בלבו אין אלהים אחרי עיניכם זה הרהור עבירה אשר אתם זונים זו הרהור עבודה זרה וכה"א ויזנו אחרי הבעלים. פירוש זה, כי מצות ציצית שהיא בגופו של אדם כי אף גופו מקבל המצות, אף כי לפי הסברא לא היה ראוי שיהיה גופו תחת גזירת המקום אלא אף גופו הוא תחת גזירת השם יתברך. ויציאת מצרים, כי על ידי יציאת מצרים השם יתברך הוא למלך על האדם שנאמר (שמות כ') אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. ועל ידי עול מצות הוא מקבל עליו גזירת מלכותו, ואף כי כבר קבל עליו מלכותו יתברך בפרשת שמע וגזירת מלכותו בפרשת והיה אם שמוע, דבר זה ענין בפני עצמו דהיינו העשיה שנזכר בפרשת ציצית ועשיתם, ולכך חזר והזכיר אותם בפרשת ציצית כי הזכירה מביא לידי עשיה והבן זה. הרהור עבירה והרהור עבודה זרה אלו דברים שלא יצאו מרשות הקדוש ברוך הוא כי המין פורק עול של הקדוש ברוך הוא במחשבתו הרעה, והרהור עבירה הוא זנות שהוא יוצא ומתדבק ביצרא דערוה ובזה יוצא גם כן מרשות הקדוש ברוך הוא חס ושלום. והרהור דעבודה זרה שעל ידי הרהור זה גם כן יוצא מרשות הקדוש ברוך הואו דבק ביצרא דעבודה זרה. כי יש לדעת כי יצר הרע הן יצרא דעבודה זרה והן יצרא דערוה מוציאין את האדם מן רשות הקב"ה, שכן אמרו ז"ל (שבת ק"ה ע"ב) לא יהיה בך אל זר איזהו אל זר שהוא בתוך לבו של אדם הוי אומר זה יצר הרע, הרי כי היצר הרע הוא אלהים אחרים, ולפיכך הן שנוטה אחר יצרא דערוה והן שנוטה אחר יצרא דעבודה זרה דבר זה היא יציאה מרשות הקדוש ברוך הוא ודבק באלהי נכר. ומינות שהוא פורק עולו של הקדוש ברוך הוא במינות עד שאומר אין אלהים.

(3)

ואתה הבן הדברים האלו מאוד, כי על ידי יציאת מצרים ועול מצות מקבל עליו עול מלכות שמים, דהיינו שהשם יתברך הוציא אותם מצרים והוא יתברך לאלוה על האדם וגופו קנוי לו לעבד בשביל שהוציא אותם ממצרים, ומקבל עליו עול מצותיו כמו שאמרנו, ואחר כך שלא יסור במחשבתו מן השם יתברך, וההסרה הזאת הוא שסר לגמרי מן השם יתברך דהיינו על ידי מינות שדבר זה הוא הסרה לגמרי, והשני הוא הסרה לצד אחד ששם יצרא דערוה וההסרה לצד השני ששם יצרא דעבודה זרה והבן הדברים האלו מאוד מאוד. וזאת המצוה שהיא פרשת ציצית מיוחדת מה שיש בה קבלת עול מלכות שמים ביותר, כי מצות ציצית התכלת הוא דומה לכסא כבוד אשר הוא כסא מלכותו וזה מורה כי מלכותו הוא על האדם, ומפני כי מלכותו יתברך על האדם לכך נזכר בה יציאת מצרים כי מצד יציאת מצרים השם יתברך הוא למלך עליהם כדכתיב אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, שר"ל כי לכך אני אלהיך ימולך עליך ואתה קנוי לי לעבד בעבור שהוצאתיך מבית עבדים לכך אתם תהיו לי עבדים לקבל מלכות שמים. וכל אלו ה' דברים ראוים שיהיו נזכרים בפ' ציצית בפרט, כי כבר אמרנו כי מצות ציצית שהאדם מכסה בו גופו, עד שמצד גופו הוא נכנס תחת גזירת השם יתברך, וכאשר על ידי המצוה הזאת נכנס גופו תחת רשות השם יתברך כאשר הוא עושה המצוה הזאת ודבר זה התחלה לעשות כל שאר מצותיו. ולכך כתיב וזכרתם וגו' כי זכירה מביא לידי מעשה, ובמצוה הזאת כתיב למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי, וביציאת מצרים גופו של אדם נקנה אל השם יתברך להיות עבד אל השם יתברך ולכך יציאת מצרים נזכר בפרשת ציצית. ומפני כי מצד יצר הרע שבגופו מביא אותו לצאת מרשות הקדוש ברוך הוא, ולכך במצות ציצית נזכר בפרט הרהור מינות הרהור עבירה והרהור עבודה זרה, כי אלו שלשה יוציאו האדם מרשות הקדוש ברוך הוא. ולכך על ידי אלו חמשה דברים מורה שהוא עבד אליו עד שבגופו הוא תחת השם יתברך ואינו יוצא מרשותו כלל, והבן אלו ג' פרשיות קריאת שמע והיה אם שמוע פרשת ציצית, ותדע כי על ידם מקבל האדם מלכות שמים בשלימות:

מהרל - נתיב התורה - פרק ח

(4)

קכט ע"ד אסמכתא דריש כן, דציצית בגימטרי"א ת"ר, וחמשה קשרים ושמונה חוטין הם ביחד תרי"ג, ולכן מביא זכרון זה לזכירת כל המצות, וע"י זכירתו מביאה לידי מעשה, וכמו דדריש למעלה ראיה מביאה לידי זכירה, זכירה לידי עשיה.

תורה תמימה - פרק כ"ד פסוק כ"א

ערוץ מאיר - הערוץ שלי ליהדות www.meirtv.co.il

א. "מה הם הדרכים — מלבד הדרך הפוליטית — בהם על היהדות הדתית ללחום למען תוכל להתקרב להשגת מטרותיה התורתיות במדינה ?".

הדרכים הם שתים-שלוש שהן על פי המצווה ומסודר לנו ממקור התורה בעצמה.

כמו בחיי היחיד כן בחיי הצבור "יקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואח"כ יקבל עליו עול מצוות" [1]. מתוך קבלת עול מלכות מלך כל העולמים וכל הדורות, ודוקא מתוכו, בכל רוממות תפארתו ואמתת קדשו, מתקבל ונקבע ומתקיים עול מצוותיו בכל פרטיהן ודקדוקיהן, בכל נעמן והדרן. כפי חדירתה של ראיות האמונה באשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, כמו ביחיד כן בצבור, תושג המטרה של חיי התורה ומדיניות התורה. חדירת וראיות זו, שהיא יסודה של קבלה ראשונה זו, נעשית ומתהוית כמובן על ידי קליטתנו ותפיסתנו את דבר ד' הנשמע לתוכנו בלימוד התורה וקנינה, הגדלתה והאדרתה, אשרינו כאשר בתורת ד' חפצנו, "ואם בדבר ד' מאסו וחכמת מה להם ?" [2] "וראשית חכמה יראת ד'" [3] ו"אם אין חכמה אין יראה — ואם אין יראה אין חכמה" [4], והיא היא יראת ד' הטהורה ועומדת לעד מתוך תורת ד' התמימה ומשיבת נפש. וכהדרכתו של הרמח"ל (בהקדמת "מסילתו") כי יראה זו דורשת לימוד בינה ועיון "תבין יראת ד' ודעת אלהים תמצא" [5] ו"דע את אלהי אביך ועבדהו" [6], כן זו של הגר"א (בתוספת "מעשהו הרב" ע"י תלמידו ר' ישראל משקלוב) "ללמוד ספר "הכוזרי" הקדוש והטהור שעיקרי אמונת ישראל ותורה תלויים בו". הענין האלהי, של הכוזרי, מקדמוניות ראשונים, הוא הוא הנמשך במדתו המיוחדת, מרוכזת ומסודרת, בדורות אמצעיים בספריו של "גדול העולם" ד' מהר"ל, "שכל דבריו ברוח הקודש" [8], ובדור אחרון בדברי קדשו ואורותיו של שליחא דרחמנא בהופעת התורה הגואלת אאמו"ר הרב זצ"ל. "תיכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל יה" [9]. לפי הדרכה זו הנה ריבוי תורה, בשלימותה ותמימותה, לכל מלואה וצדדיה, וסדרי מדרגותיה, מן תינוקות-של-בית-רבן ביסודיות חינוכם וביסוסם על פי דרכם וערכם, לכיוון גידולם בישיבה ועלייתם בתורה מעלה מעלה להיות לתלמידי חכמים גדולי וגאוני תורה ויראה, אדירי אמונה וקדושי חיים, אישי השורה הפנימית העליונה לאומה הישראלית, הממלאים תוכן אוירתה כולה ומישרים את הליכות עולמה, מן "חכימיא לספריא ולחזוניא ולעמא דארעא" [9א], הוא הוא ראשית דרכנו זו להשגת יעודינו ומשימת דורותינו באמתתה.

לעיבור ילדול מאה - לבבה

מהרצאה לימוד תנ"ך, אמונה ואמונת ישראל

הרב דב - יוסף בן רחל שליט"א

ועל זה כתיב ואחרי עיניכם, דעין הדעת מורה שלא לגלות, אז אינו מצוה: (מ) למען תזכרו. זהו זכירה לאדם המעלה השקוע בהתבת ה', ולזה הכתוב לעשות חוטי תכלת שמורה על התקשרות במחשבות גבוהות, שמכל מקום יזכור מעשה המצוה בזמנם, ואז והייתם קדושים לאלהיכם. דאף על גב שהאדם מתקדש עצמו במה שמופרש לגבוה והוא מרוכבה לשמיה, מכל מקום אינו מרוצה לשמים עד שיהיה עושה המצוה בזמנו, אז תהיה קדושתו לאלהים, וגם הקב"ה לא ימנע טוב ממנו להשפיע עליו שפע קדושה ורוח הקודש (א): (מא) אני ה' אלהיכם אשר וגו' אני ה' אלהיכם. שתי פעמים והדרש במנחות (מ"ד ח') ידוע. ולפי הפשט מבואר לפי דבריו, דמיירי בשתי אופני עבודת ה', והנה בהיות ישראל במצרים היו גם כן אנשי מעלה ודבקים בה', והקב"ה היה משגיח עליהם בהנהגה נסית כפי ערכם, אבל המון ישראל עוד שלא יצאו ממצרים לא ידעו מאומה ממורה ומצות, וכמו כן לא באה עליהם השגחה פרטית לפי המעשה עד שיצאו ממצרים וקבלו תורה ומצות, אז נשתנה הנהגה עליונה להשגיח לפי המעשה בדרך נסתר כמש"כ בספר דברים בפרשת שמע ישראל ובכ"מ, וזהו דכתיב שתי פעמים, נגד אופן הראשון כתיב אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי וגו' על מנת כן הוצאתי מארץ מצרים כדי להשגיח עליכם לפי מעשה המצות, ונגד אופן השני כתיב אני ה' אלהיכם סתם, דמשמעו מכבר גם לפני יציאת מצרים, והכל לפי מעשה המצות, והשגחה פרטית גם כן משונה באנשי מעלה משארי עובדי ה' כמש"כ בספר דברים במקרא פנים בפנים וגו' ובכ"מ. ועוד לאלוה מלין במשמעות מקראות הללו ולא תמורו אחרי לבבכם וגו', ועל זה כתיב אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים וגו', ומניח בספרי ר' ישמעאל אומר למה נאמר ולא תמורו אחרי לבבכם, לפי שהוא אומר שמע בתור בילדותך וגו' (פירוש וסיפיה דקרא והלך בדרכי לבך) בדרך ישר או בדרך שתרצה תלמוד לומר ולא תמורו אחרי לבבכם, והמאמר הזה פלא, מה קשה להתנא למה נאמר, ומה זה הישוב שלא נטעה בדברי קהלת לומר שאשר הדבר ילך בכל דרך שתרצה אפילו לעשות דבר עבירה ח"ו. אלא כך הענין דקשה לשון ולא תמורו דמשמעו מלשון תמורה הארץ,

הרב דב - יוסף בן רחל שליט"א

. (לח) פתיל תכלת. מלשון נפתולי אלהים נפתלתי, היינו חוט המקיף את החוטין של לבן ופותלו יהיה של תכלת, והיינו מאמרם ז"ל בפרק התכלת [מנחות ל"ט ב'] ופותלייהו מתוכו (ובהעמק שאלה סימן קכ"ו מבואר יפה בס"ד), ובא בזה ללמדנו דתכלת דומה לכסא הכבוד, ובא להזכיר דכל השתלשלות מיי האדם שנגד זה באו חוטי לבן מין כנף, באו ממקור העליון סיבת כל הסבות ית', על כן חוט של תכלת פותל חוטי לבן: (לט) והיה לכם לציצית. כלשון יחיד שהוא מלוה אחת לבן ותכלת, אף על גב שאין מעכבין זה את זה, מכל מקום אינו אלא מצוה אחת. ולפי הפשט קאי על חוט תכלת, דמלבד שיהא פותל יהא גם לחוט תלוי, והיינו לציצית כמו חוטי הכנף: וזכרתם את כל מצות וגו' ולא תתורו וגו'. ואחר כך כתיב עוד הפעם למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי וגו'. הענין, דשתי זכירות הללו לבן ותכלת באות לשתי אופני הנהגת האדם מישראל, האחד מי שחייו בדרך הכבושה לרבים עוסק בענייני פרנסה ומכל מקום עליו לשמור לעשות מצוה בזמנה, השני מי שמופרש לעבודת ה' ומתבודד ושוקע עצמו לאהבת ה', וגם עליו לשמור מצוה בזמנו ולא לקפח מעשה המצוה בשביל דביקות ח"ו. וכבר אמרו חז"ל במסכת שבת [קכ"ז ב'] גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה שכן מצינו באברהם אבינו שאמר להקדוש ברוך הוא אל נא תעבור וגו', ולא כוונו חז"ל שהמכנים אורח גדול במעלה ממי שזכה להקבלת פני שכינה, שזה אינו מוכח מזה המקרא כלל, אלא גדול לפני ה' לעשות זה המצוה של הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה, ומי שהגיע לאהבת ה' והקבלת פני שכינה והגיע לפניו מצוה של הכנסת אורחים, עליו להפסיק דביקותו ולהזדקק למצוה שבאה לידו, כמו שעשה אברהם אבינו, וכל שכן מצוה שבינו לשמים שאין אפשר לעשות על ידי אחרים. ועל אלו שני אופני מיי הישראלי לוה ה' לעשות חוטי לזכרון, ובשביל אופן הראשון לוה לעשות חוטי הכנף מין כנף, ועליו כתיב וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם, אלא יהא העסק משכחו ממצוה בזמנו: ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. לימדנו בזה מעשה המצות שלא נחשבו למצוה אלא אם עושה ומאמין על כל פנים שהוא מצוה ועושה, לאפוקי אם לבבו פונה אחרי מינות שאינו מאמין במצוה כלל, אין בעשייתו נחשב למעשה וחזו אחרי לבבכם, ופירשו בגמרא ברכות פרק א' [י"ב ב'] זו מינות. וכתיב עוד ואחרי עיניכם היינו עין הדעת, דיש עושה מצוה ומכוין שלא לצאת בה על פי אחד טעם שנראה לו בדעת שטוב יותר שלא לצאת ידי מצוה, בזה האופן אינו נחשב למצוה, (וכמש"כ התוס' בכמה מקומות דאפילו למאן דאמר מצות אין צריכות כוונה מכל מקום אם מכוין שלא לצאת ולאי אינו יוצא ידי חובה, והני עיקר כמש"כ בחיבורי העמק שאלה סימן קנ"ד בעזרו ית').

ועשו בני ישראל ככל וגו' כן עשו. בחסר ידוע שישראל נתאוו מאד שיהי' השכינה שרויה בתוכם כמש"כ בפ' תשא. היה עולה עה"ד שבשביל זה השתדלו לעשות ככל מש"ה פי' הכתוב שרק כאשר צוה ה' כן עשו:

הרב דב - יוסף בן רחל שליט"א

ערוץ מאיר - הערוץ שלי ליהדות www.meirtv.co.il